

PROCJENA IZAZOVA I POTREBA ZA PRELAZAK NA ZELENU TRANZICIJU / ASSESSMENT OF THE CHALLENGES AND NEEDS FOR THE TRANSITION TO THE GREEN TRANSITION

Mirko Tešić¹, Zorica Tešić¹

¹ Livnica Tešić” Čatrnja bb. 78400 Gradiška BiH,RS
e-mail: mirkotesic1956@gmail.com, livnicatesic@gmail.com

Stručni članak

<https://www.doi.org/10.58952/zr20251401243>

UDK / UDC 338:621.039.7:502

Sažetak

Cilj rada je utvrditi mogućnosti smanjenja emisija i imisija prouzrokovanih nepristojno i neodgovorno, odlagajući komunalni otpad u okolinu, radi povećanja eko-efikasnosti i smanjenje procesa zagađenja. Potrebno je ukazati na rezultate između sadašnjeg stanja životne sredine i ponašanja stanovništva koji živi i radi u okruženju, kada je u pitanju zagađenje životne sredine, pristup, gdje je moguće inicirati potpuno novi metod vrjednovanja. Tako bih se prešlo na zelenu ekonomiju ili zelenu tranziciju, u namjeri da prihvati ekonomski model koji se zalaže za održivi i profitabilni razvoj, tražeći opravdanosti koje mogu donijeti ekonomske, socijalne i ekološke koristi. Preporuka je da prihvatimo evropski zeleni plan koji garantuje da će Evropu učiniti klimatski neutralnom do 2050.godine. Period od dvadeset pet godina je prihvatljiv. Razvijati privredu prema zelenim tehnologijama, stvarati perspektive za tranziciju privrede i smanjenje zagađenja.

Ključne riječi: čovjek, zelena tranzicija, upravljanje otpadom, životna sredina
JEL klasifikacija: P25, P28, Q53, R10.

Abstract

The goal of the work is to determine the possibilities of reducing emissions and immissions caused by indecent and irresponsibly, dumping communal waste in the environment, in order to increase eco-efficiency and reduce the pollution process. It is necessary to point out the results between the current state of the environment and the behavior of the population that lives and works in the environment, when it comes to environmental pollution. The contribution of this work is in the phase of identifying the impact of waste, garbage, on the environment through a process approach, where it is possible to initiate a completely new evaluation method. Thus, one would move to a green economy or a green transition, with the intention of accepting an economic model that advocates for sustainable and profitable development, looking for justifications that can bring economic, social and environmental benefits. It is recommended that we accept the European Green Plan, which guarantees that it will make Europe climate neutral by 2050. A period of twenty-five years is acceptable. To develop the economy according to green technologies, to create perspectives for the transition of detention and reduction of pollution.

Keywords: man, green transition, waste management, environment
JEL classification: P25, P28, Q53, R10.

UVOD

Ekološko ponašanje planete i raznih lokalnih sredina se polako poboljšava, i pretpostavke su da se neće dalje pogoršavati. Zelena tranzicija, napreduje i kao vrijednost i kao stav i kao praksa⁹⁷. Današnja ekološka svijest društava i država, vlada i građana je još u prosjeku nedovoljna za jače promjene na globalnom nivou. Pozitivnih primjera lokalnih promjena ka ekologizaciji razvoja, ima već relativno puno. Ugrožavanje ekoloških osnova života uzrokovano dubinski kapitalističkim praksama će se povećavati do dramatičnih, ali i poučnih granica. Ali ima nade. Ljudski rod je puno puta pokazao da nije glup, da umije mijenjati okolnosti i načine svog društvenog života na bolje. Vidimo dva temeljna, čisto ljudska, socio-psihološka pokretača promjene ka pro-ekološkom ponašanju pojedinaca, grupa, društava te napokon i globalnog uspjeha u svijeta prema narednim godinama i desetljećima. Prvi je ovaj: čini nam se kako se bez porasta i ponavljanja po zdravlje, konfor i opstanak ljudi njihovo današnje ponašanje neće bitno promijeniti. Drugi je ovaj: osjećaj i borba za socioekološku pravdu mogli bi također snažno zadovoljiti energiju promjene ka proekološkom modelu života na planeti Zemlji. U osnovi, pravda i pravednost su presudni za zelenu tranziciju. Očekivana tranzicija cilja na prava i sigurnost, zdravlje i zaštitu našeg ambijenta. Očekivana prava su doista izvorno kolektivna ljudska prava, dakle prava svih ljudskih bića. Dok se politički možemo složiti da zelena tranzicija mora biti pravedna i jednaka, u isto vrijeme ova vremenska kontradikcija je faktor koji je težak za rješavanje unutar samog projekta, pravedne tranzicije. Za tranziciju je potrebno vrijeme, ona je inkrementalna, zahtijeva prilagođavanje. Tranzicija hoće dimenziju procesa, dok hitnost klimatske krize ne dopušta taj luksuz, luksuz perioda procesa. Vrijeme za proces je prošlo, sada je vrijeme za djelovanje. Ova napetost mora biti razriješena ako predlagači pravedne tranzicije žele dokazati da je ona više od nejasne poštapalice u jezičkom svemiru klimatskih promjena. Još jedna tenzija, ništa manje osjetljiva, je rast svega. To znači da kompanije i ekonomije neće moći nastaviti rasti kao do sada. Morat će ponovo kalibrirati svoje uspjehe prema drugim vrijednostima i mjerenjima, napuštajući tako krivulje rasta kao mjerilo svog uspjeha. Kako će to utjecati na njihovu produktivnost, tako će utjecati i na obrasce potrošnje koji će se morati znatno smanjiti. Radeći unutar ekoloških granica također moramo manje trošiti. Do sada se potrošnja smatrala ekvivalentom blagostanja i prosperiteta, kao i rast. Donedavno su predlagači pravedne tranzicije još uvijek tvrdili da je pravedna tranzicija prema ekonomiji s niskom nivoom ugljena moguća i može učiniti klimatske akcije pokretačem održivog ekonomskog rasta. Zato su predlagači pravedne tranzicije, prvenstveno sindikati, suočeni s golemim izazovom kako integrisati negativni rast i smanjenu potrošnju u svoje bilance pravedne tranzicije. Pravedna tranzicija zaista može ponuditi drugačiju putanju za mnoge industrije i ekonomije, koja će biti izložena ozbiljnim smanjenjima svojih emisija ugljen-monoksida ugljen-dioksida. Međutim, takvi scenariji još nisu razrađeni ni na nivou EU-a, u šemama poput Evropskog zelenog plana, koje još uvijek pate od nedostatka priznavanja, pravedne tranzicije kao jedne od najvažnije perspektive kompatibilne sa ciljevima Evropskog zelenog plana. Potrebna je redukcija Evropskog zelenog plana, na tehnootimizam vođen politikom i preusmjeravanje finansijskih tokova na čistu energiju još uvijek ne donosi ništa značajno u pogledu društvenih nejednakosti, socijalne zaštite ili pristojnih poslova. S druge strane, na evropskoj poluperiferiji, posebno u istočnoj ili jugoistočnoj Evropi, pojam zelena tranzicija ima pretpostavki da bude usporena.

⁹⁷. Zelena tranzicija je proces transformacije ekonomskih, industrijskih i društvenih sistema kako bi postali održiviji, ekološki prihvatljiviji i otporniji na klimatske promjene. To uključuje promjene u načinu proizvodnje, potrošnje i upravljanja resursima kako bi se postigli ciljevi Zelene agende.

1. EVROPSKA UNIJA NA PLANU DO ZELENE TRANZICIJE

Evropska unija uvela je Evropski zeleni plan kako bi se život i ekonomija udaljili od fosilnih goriva i industrije koje intenzivno proizvode stakleničke plinove i kako bi se ublažili socioekonomski troškovi tranzicije. Ovo je put prema ekonomiji s nultim emisijama, neutralnim ugljenom do 2050 godine. Planom bi trebao biti jasno prikazan fond za podršku zajednicama koje su najviše pogođene planovima za zatvaranje sektora ugljena i drugih industrija s intenzivnim emisijama ugljena. To su projekti koji uključuju zatvaranje rudnika ugljena i prekvalifikaciju radnika. U ovom djelu Evrope, gdje donosioci odluka ne svataju dovoljno ozbiljno klimatske promjene, gdje se postepeno ukidanje ugljena ili nuklearnih elektrana stalno odgađa i gdje je cjelokupni industrijski sektor devastiran, pojam pravedne tranzicije nije pretjerano ispunjen nadom. To se mora promijeniti ako pravednu tranziciju želimo shvatiti ozbiljno. Koji je specifični kontekst u kojem se nalazi pravedna tranzicija? Prije svega, dolazi u kontekst društva koje je potpuno hipnotizirano idejom rasta, neograničenog rasta koji će nas, dovesti bliže blagostanju i prosperitetu. U mnogim slučajevima, pravedna tranzicija u ovom dijelu Evrope dominantno bi se odnosila na energetske sektor, gdje bi uključivala tranziciju na obnovljive izvore energije, bilo da su javne ili u građanskom vlasništvu. To bi podrazumijevalo golemo ulaganja u javnu infrastrukturu i energiju, vodu, transport i otpad. Uvesti povećanu građansku kontrolu nad tim režimima upravljanja, čime bi se osiguralo davanje prioriteta pravima ali i obavezama radnika i socijalnoj zaštiti. Posljednje, ali ne i najmanje važno, ekonomske industrijske aktivnosti trebale bi se planirati i provoditi unutar granice od jednog do dva, Celzijeva stepena. Trebalo bi podržati radnike koji rade u industrijama gdje se upotrebljavaju fosilna goriva ili ugljen, posebno u regijama i opštinama koje pretežno ovise o ovoj industriji, a nisu sposobni da odmah pređu na zelenu ekonomiju. Također, trebale bi se podržati poslovne i nove inicijative koje nastoje da se preorijentišu na niskom ili nultom intenzitetu ugljena.

2. ZELENA AGENDA I ZAPADNI BALKAN

Društvo nebi trebalo imati ekonomski rast na štetu planete i na štetu ljudi. Usvajanjem Zelene agende za Zapadni Balkan, zemlje regije, uključujući i Bosnu i Hercegovinu, pristale su biti dio ovog plana. Početkom juna postignut je politički dogovor između Evropskog parlamenta i Evropskog vijeća o novom Instrumentu pretprijetne pomoći (IPA III)⁹⁸, s ukupnim budžetom od preko četrnest milijardi eura za razdoblje 2021-2027. godine, od čega je velik dio povezan sa Zelenom agendom. Imamo smjernice za kreiranje i provedbu politika na nivou, Evropske unije, političko opredjeljenje na Zapadnom Balkanu i u Bosni i Hercegovini, te imamo alate finansiranja koji će omogućiti tranziciju samo ako prestanemo zanemarivati činjenice i počnemo prihvatati transformaciju.

⁹⁸ Instrument pretprijetne pomoći (IPA) je instrument kojim EU finansijski i tehnički podržava zemlje kandidatkinje i potencijalne zemlje kandidatkinje na njihovom putu ka članstvu u Evropsku uniju (EU). IPA III je instrument treće generacije IPA, odnosi se na sedmogodišnji finansijski period 2021. – 2027., te ukupno iznosi 14,2 mlrd. eura. Zemlje korisnice IPA III su Albanija, Bosna i Hercegovina, Crna Gora, Kosovo, Sjeverna Makedonija, Srbija i Turska. Ova sredstva su usmjerena na podršku za provođenje ključnih reformi neophodnih za ispunjavanje kriterija za članstvo u EU, uključujući usklađivanje sa relevantnim pravnim propisima, EU *acquis*, a sve sa ciljem dostizanja vrijednosti i standarda EU u zemljama koje su u procesu pridruživanja EU.

Zelena tranzicija je tema koja nadilazi ideološko etiketiranje i koja mora biti u službi društva. Kao društvo i kao pojedinci, lokalne zajednice, političari, nevladine organizacije, kompanije, naučnoistraživački eksperti odgovorni smo za stanje u okruženju kojem živimo i radimo, ali također imamo moć još poboljšati stanje. U zelenoj tranziciji niko ne smije biti zapostavljen, ali isto tako, niko ne smije dopustiti da sam ili bilo ko drugi zaostane.

Zelena tranzicija, mora biti prioritet nad svim potrebama, ali nikako nesmije umanjiti razvoj i negativno uticati na zaposlenje stanovništva. Očekivati je da svaki projekat bude u službi Zelene ekonomije i napretka koji je prikazan i u projektu, budućeg uređenja.

2.1. OPRAVDANOST PROIZVODNJE U TRENUTNIM USLOVIMA

Proizvodnja za ljudske potrebe, razvoj dobara i uslova za pristojan život jednostavno ne mogu funkcionirati bez punog učešća onih kojima su namijenjeni. Ne može se razvijati bez angažovanja svih radnika i proizvođača da svate šta je uključeno u takvu transformaciju i preuzmu vlasništvo nad njom. U našem dijelu svijeta nazovimo ga Zapadni Balkan, a naročito postjugoslavenski prostor ili Jugoistočna Europa, izazovi su još veći. Prvo, ekonomije ovisne o ugljenu. Drugo, nesigurni socioekonomski uslovi, koji djeluju protiv velikih ekonomskih i tehnoloških poremećaja zatvarajući industrije o kojima još uvijek ovise značajni djelovi radnog stanovništva i ljudi u nedostatku funkcionalnih mreža socijalne sigurnosti ili tržišta rada koje bi moglo prihvatiti ljude sa prilično zastarjelim vještinama. Treće, još uvijek relativno nerazvijene ekološke kulture, što je posve razumljivo u pogledu na prethodne dvije točke. I na kraju, loša situacija u kojoj su javne institucije, pa čak i države, u zastoju, što dodatno otežava njihovo djelovanje kao predhodnice, zelene tranzicije. Stoga je jasno da se pravednost pravedne zelene tranzicije nikako ne može svesti na socijalnu kategoriju koliko god ona bila velikodušna.

2.2. REPRODUKCIJA PROIZVODNJE

Što prije treba spriječiti eksploataciju prirode, i spriječiti nekontrolisano odlaganje otpada u prirodu. Savremena društva su se pretvorila u društva otpada gdje hiperprodukcija proizvodnje predmeta koji se poslije upotrebe svrstavaju u smeće dovodi društvo, čovjeka, državu i svijet do potrošačkog paradoksa i ekološke netolerantnosti. Da bi čovječanstvo bolje živilo, mora proizvoditi i konzumirati, utroškom slobodnog vremena i slobodnog života. Rad i proizvodnja moraju biti planski, proizvoditi samo koliko treba stanovništvu, ako proizvodnja nema kontrolu, nastaje višak proizvoda a resursi prirode se nemilosrdno uništavaju. Nadalje, drugi, ali jednako važan dio su negativne eksternalije i ugrožavanje, zajednički dobra. Ovdje proizvodnja i neproračunati postupci mogu ugroziti, čistu pitku vodu, zelene površine, čisti zrak, plodno tlo i uticati na ljepotu krajolika. Mnoge eko-demokratske inicijative u svijetu, pa tako i u našim sredinama, idu tom linijom. Nepostavljanje filtera na dimnjake, zagađenje tla i rijeka, predstavljaju ozbiljnu prijetnju zagađenju i bioraznolikosti, čije negativne posledice prodiru u društvo, kvalitet života ljudi i potencijalno društveno zlo. Ako profitno orijentirana slobodno-tržišna ekonomija, čije eksternalije beneficije nekontrolisano uništavaju osnovne potrebe živog svijeta, zrak, vodu i tlo, njeguje takav superioran odnos prema okolini i ne bavi se reciklažom, već samo reprodukcijom, onda to postaje dvostruki problem za čovjeka kao dio društva i za čovjeka kao dio prirode, odnosno svijeta.

2.3. BUDUĆNOST ZELENİ FIRMI

Zelena ekonomija može smanjiti stopu kojom se svjetsko stanovništvo kreće prema nestašici, ali ni na koji način definitivno ne rješava problem totalne nestašice resursa. Dakle, zelena privreda tvrdi da se socijalna dobrobit može postići istodobno smanjujući ekološke rizike i ekološke prijetnje. Iz tog se razloga zelena tranzicija sastoji od dugoročne vizije u kojoj su privredne aktivnosti, tržišta i investitori predani održivom razvoju koji garantuje dugoročnu profitabilnost. U tom smislu, firme koje se budu ponašale s poštovanjem prema prirodi i koje karakteriziraju niske emisije ugljika imenovaće se zelenim firmama. Zelene firme, bit će generatori radnih mjesta, poznati kao, zeleni poslovi. Okruženje preduzeća se uvijek brže mijenja nego samo preduzeće. Možda je stoga i najprimjerenije reći da se preduzeće prilagođava ili nastoji prilagoditi potrebama i promjenama iz svoga i šireg okruženja. Znati uočiti prave prilike u pravo vrijeme i na pravi način, znači stvoriti predispozicije za uspješan razvoj.

Svako preduzeće može svoju budućnost odrediti isključivo putem razvijanja vlastitih sposobnosti ukazivanja i iskorištavanja šansi. Rukovodioce mnogih, organizacija treba upoznati šta je strateško upravljanje. Oni gotovo devedeset odsto svojih aktivnosti angažuju na operativne uloge i operativne odluke u preduzeću. Organizacija rada naših komunalnih preduzeća je u suštini ostala jednakom onakvom kakva je bila primitivna prije pedeset godina unazad. zapravo, ne vide potrebu i nemaju motivaciju učiti i usvajati nova znanja. Ne uviđaju načine kako da naučeno iskoriste u svome radu i zašto bi to učinili. Nije rijetkost da se mnogi od njih plaše predlagati nova rješenja i novu poslovnu filozofiju iz straha da ne budu pogrešno shvaćeni i ubrzo odbačeni od njihovih vlasnika, članova nadzornih odbora, gradonačelnika i načelnika opština, oni trebaju preuzeti veću odgovornost, menadžmenta u svom kolektivu. Dosadašnja praksa ljudskog roda, uticala je na promjenu prirode; sve do duboke promjene biosfere i eko-sistema. Faktor „djelovanja čovjeka“, očito djeluje dalekosežnije nego što su nekada pomišljali filozofi, teolozi i književnici. Djelovanje čovjeka izaziva povišeni rizik kada se posmatra priroda ili naš zajednički život, kao i osjećaj prijatnosti kada se pomišlja na lakoću rada i proizvodnje, na visoke tehnologije. Čovjek je obdaren snagom, autoritetom, pravičnošću, vlašću, pouzdanjem i oprežnošću da bi napravio i ograničio neumjerenosti i okrutnosti, da bi štitio dobro i korisno, da bi štitio i branio razne vrste biljaka, da bi ih oplemenjivao, isto tako da bi lice zemlje sačuvao u ljepoti, korisnosti i plodnosti.

3. ULOGA TRŽIŠTA RADA U NOVIM USLOVIMA

Kako bi svijet ispunio klimatske ciljeve zacrtane za prvu fazu do 2030. godinu, neophodno je sprovesti zelenu transformaciju gotovo svih privrednih sektora. Ovaj ambiciozni cilj neće biti moguć bez dovoljnog broja kvalifikovanih radnika koji će moći da odgovore na izazove energetske tranzicije i klimatske krize. U nastojanju da identifikuje zanimanja i vještine koje će biti najtraženije u budućnosti, Svjetski ekonomski forum objavio je izvještaj o budućnosti radni mjesta. Ovaj jedinstveni dokument oslanja se na opsežnu anketu sprovedenu među uspješnim poslodavcima, pružajući vrijedne pokazatelje i trendove na tržištu rada. Najnovije izdanje izvještaja obuhvata stavove više od hiljadu poslodavaca, koji zajedno zapošljavaju preko četrnest miliona radnika u dvadeset dva industrijska klastera i pedeset pet ekonomija širom svijeta. Rezultat je izuzetno precizna analiza novih radnih mjesta i vještina koje će oblikovati period od 2025. do 2030. godine. Prema nalazima izvještaja, klimatske promjene zauzimaju treće mjesto među ključnim trendovima koji će u narednih pet godina najviše transformisati poslovanje. Potrebe ukazuju na sve veću potražnju za zanimanjima poput inženjera za obnovljive izvore energije, inženjera za zaštitu životne sredine i stručnjaka za električna i autonomna vozila, koji se nalaze među petnest najbrže rastućih poslova. Klimatske promjene, donose i veću ulogu na upravljanje životnom sredinom, što je po prvi put svrstano među deset najtraženijih vještina u svijetu.

Na drugom mjestu najtransformativnijih trendova nalazi se porast troškova života, pri čemu polovina poslodavaca očekuje da će ovaj trend značajno oblikovati njihovo poslovanje do 2030. godine, uprkos predviđenom usporavanju globalne inflacije. Ovi faktori dodatno će podstaći potražnju za kreativnim razmišljanjem, prilagodljivošću, otpornošću i agilnim vještinama, koje postaju ključne za uspješno poslovanje. Najzad, najtransformativniji trend biće širenje digitalnog pristupa – čak šezdeset odsto poslodavaca predviđa da će digitalizacija značajno transformisati njihovo poslovanje do 2030. godine. Tehnološki napredak u oblastima poput vještačke inteligencije, obrade podataka, robotike i automatizacije, kao i energetske rješenja, poput proizvodnje, skladištenja i distribucije energije, dodatno će oblikovati tržište rada.

3.1. STVARATI PERSPEKTIVE ZA PREKVALIFIKACIJA SVIH RADNIKA I STANOVNIŠTVA

Dok globalna tržišta rada prolaze kroz strukturnu transformaciju, Svjetski ekonomski forum procjenjuje da će se poslovi poput administrativnih pomoćnika, službenika poštanskih i bankarskih usluga, kao i operatera za unos podataka, suočiti sa najvećim padom. Takođe, izvještaj predviđa da će četrdeset odsto postojećih vještina biti zastarjelo ili transformisano do 2030. godine, iako je ova nestabilnost vještina usporena u poređenju sa 2020. godinom, kada je dostigla pedeset sedam odsto. Ovaj trend se djelimično pripisuje povećanom procentu radnika koji su prošli obuke, prekvalifikacije ili dokvalifikacije. Imajući viziju potreba za novim vještinama, procenat radne snage kojoj je neophodno usavršavanje ili prekvalifikacija i dalje je značajan, ako bi svjetsku radnu snagu činilo sto ljudi, šezdeset bi trebalo da prođe obuku do 2030. godine. Anketirane kompanije smatraju da su nedostaci u vještinama najveća prepreka transformaciji poslovanju. Prema tome, osamdeset odsto anketiranih poslodavaca planira da daju prioritet unapređenju svoje radne snage, pri čemu sedadeset odsto poslodavaca očekuje da će zaposliti osoblje sa novim vještinama, četrdeset odsto planira da smanji broj zaposlenih pošto njihove vještine postanu manje potrebne, a pedeset odsto planira da obezbijedi obuku za svoje radnike. Premda gotovo dnevnim ritmom nastaju nove titule i radna mjesta usklađena sa zahtjevima očekivane zelene tranzicije, teško je vjerovati, barem zasad, da u toj kategoriji dominiraju stari poslovi s novim potrebama. Primjerice, građevinski radnici koji rade na energetskej obnovi zgrada tehnički se mogu smatrati, zelenim radnicima. Očekivana, Zelena tranzicija i postizanje klimatske neutralnosti do 2050. godine, na što se Evropska unija obvezala, zahtijevat će potpunu transformaciju evropskog društva i cijele privrede. Čelnici Evropske Unije pred sve postavili su veliki tehnološki, finansijski, ali i društveni izazov. Ta nova tranzicija, koja je sve realnija, past će i pada na leđa običnih građana i radnika pa će ova zadnja, društvena komponenta biti vjerojatno i najvažnija u cijeloj tranziciji. Jer, od radnika se očekuje da se prilagode novim uvjetima, novim poslovima i novoj zelenoj transformaciji, a da pritom i sami smanje svoj ugljični otisak. Pojam zeleni poslovi danas se ponajprije veže uz pojam zelene tranzicije i Zeleni evropski plan, strateški dokument Evropske unije kojim se njezino privredno područje planira transformirati u moderno, resursno uspješno i konkurentno gospodarstvo. Iz tog proizlazi da zelenim poslovima možemo nazvati sve one koji ne utječu negativno na okoliš i planet objašnjavaju iz OIE-a. A da bi se ta tranzicija postigla potrebna su nova znanja, vještine, novi poslovi, razum u društvu i uloga stanovništva cijelog Svijeta.

3.2. KAKO RIJEŠITI RADU SNAGU

Zelena tranzicija i pokušaj da se dostigne ugljična neutralnost do 2050. godine zahtijevat će i ozbiljne zelene poslove, ali i radnu snagu sposobnu da ih obavlja. Realnost je da te radne snage nedostaje ili je uopšte nema, pa prilike ukazuju da bi to mogao biti osnovni razlog koji će usporiti prijelaz Evrope na privredu zelene energije, koje se pretežno pokreće solarnom i hidroenergijom te energijom vjetra. Primjerice, samo u solarnom sektoru broj radnih mjesta treba se udvostručiti na milijun, da bi Evropska unija ispunila svoj cilj koji zahtjeva instaliranje kapaciteta solarnih panela od ukupno 750 gigavata. Osim toga, i sama komisija procjenjuje da će postizanje cilja da EU četrdeset posto energije dobiva iz obnovljivih izvora, zahtijevati otvaranje više od tri milijuna radnih mjesta do 2030., što predstavlja ogroman izazov s obzirom na trenutačno stanje s radnom snagom u Europi i vještinama koje ta radna snaga posjeduje. Također, treba naglasiti da u solarnoj industriji četiri od pet poslova otpada na solarne instalatere, monter solarnih panela. Osim zelenih stručni poslova, tu su i oni profinjeniji, koji se mogu naći na platformi za umrežavanje timova. Pa tu nailazimo na solarnoga konzultanta, menadžera održivosti, inženjera zaštite okoline, zelenog arhitekta ili zelenog dizajnera. Međutim, takvi su zeleni poslovi činili tek jedan posto globalnih zapošljavanja u 2021. godini, pa možemo zaključiti da je zelena poslovna budućnost većinom fizička i stručna.

To pokazuju i podaci u Njemačkoj, gdje se većina zelenih poslova odrađuje na energetskej obnovi zgrada, što znači da se građevinari ili većinu njih već danas može prozvati zelenima. Prema, Likedlinu⁹⁹, pet najbrže rastućih zelenih poslova od 2016. do 2021. bili su menadžer održivosti s godišnjim rastom od trideset posto, zatim tehničar za vjetroturbine, solarni konzultant, ekolog i stručnjak za zdravlje i sigurnost okoline. Što se tiče zelenih vještina, prema LinkedInu istraživanju održiva potreba u trendu za random snagom na globalnom tržištu. Također, jedna zanimljivost tog istraživanja pokazuje da su ljudi sa zelenim vještinama uglavnom koncentrirani u bogatijim zemljama, poput Sjedinjenih Država, Velike Britanije i Australije. (Romain Boitard), stručnjak za razvoj ljudskoga kapitala iz Europske organizacije za osposobljavanje, kaže da je ideja politike da svaki posao može postati zeleniji, čak i u 'smeđim' sektorima, te da zelena tranzicija ne smije ostaviti nijednog radnika iza sebe. Zbog toga navodi veliku važnost cjeloživotnog učenja, koje će odigrati glavnu ulogu u tranziciji, omogućujući ljudima postepeno prilagođavanje, promjenjivom okružju i daljnjim obrazovanjem. Za ostvarenje tog cilja potrebna je transformacija, koja mora biti troškovno opravdana, pravedna i socijalno izjednačena. Stoga pretvaranje postojećih radnih mjesta u zelene postaje prioritet budućnosti. Ipak, bit će teško osigurati da ti novi zeleni poslovi budu dostupni svim ljudima iz različitih sredina.

4. LJUDSKI ODNOS PREMA PRIRODI

Mnoga dosadašnja upozorenja, čini se da o zelenoj tranziciji kao ogromnoj promjeni koja bi trebala usporiti, ublažiti i na kraju zaustaviti, ako ne i poništiti, prijetee pogoršanje životnih uslova na ovoj planeti. Problem je prepoznat, još nije pronađen adekvatan i sveobuhvatan pravi način, ali mnogi naponi idu u tom smjeru. Duboka promjena u odnosu između čovjeka i prirode još uvijek je samo stvar političke imaginacije, a ne izvodljiv politički program u bilo kojoj pojedinačnoj zemlji, a kamoli globalno, ali postaje sve jasnije da će se morati dogoditi kako bi se održao život na Zemlji barem ono što bismo smatrali prepoznatljivim životom.

⁹⁹ LinkedIn; je društvena mreža, koja je namijenjena povezivanju poslodavaca i tražitelja posla. Ova mreža nastala je s ciljem uspješne prezentacije profesionalnih sposobnosti svojih članova i povezivanja poslodavaca s onima koji traže posao.

Da problem ima značajne veze s odnosima unutar čovječanstva, odnosno s društvenim odnosima koji su proizveli ekološku krizu, nije ništa manje jasno. Budući da su postojeća ljudska društva zacrtala put koji je doveo do trenutne klimatske i ekološke krize, logično je da bi radikalna promjena uključivala jednako duboku promjenu u samim društvima. Jedina misao koja želi pokazati takvu namjeru, takvu kombinaciju boljih odnosa između čovjeka i prirode te među samim ljudima, odnosno unutar društva, je "pravedna zelena tranzicija"¹⁰⁰. Pravednost je kroz istoriju bila predmet moralnih promišljanja u filozofiji, religiji, književnosti i drugim oblicima intelektualnih nastojanja, problem koji nikada nije do kraja razriješen, a sada je dobio novi element. Dok se oduvijek odnosila na međuljudske odnose, pri čemu je neljudska priroda, barem u zapadnoj tradiciji, uglavnom igrala ulogu objekta vlasništva, koji se mogao više ili manje raspodijeliti, sada odnos prema prirodi, posredovan društvenim odnosima, postavlja granicu ljudskom djelovanju, a upravo taj odnos prema prirodi kao pukom objektu prijeti da nas odvede dalje, tamo gdje takav odnos postaje destruktivan ne samo za prirodu kao izoliranu stvar koja bi se mogla izgubiti uz veću ili manju cijenu, već za cijeli svijet koji se prije smatrao isključivo ljudskim djelom. Priroda više nije skup krajolika za koje bi nam moglo biti žao da ih vidimo uništene ili da vidimo da su neke vrste izumrle, bez prevelikih posljedica na uobičajeni život. Drugim riječima, način na koji se učinci društva na prirodu vraćaju na samo društvo sada je ne samo bolje shvaćen, nego postaje sve intenzivniji, štaviše, što nas dovodi do ultimatum, nastavimo li onako kao do sada, ukrašeni tek manjim promjenama, životni uslovi se mogu toliko pogoršati da bi čovječanstvo učinilo kolektivnim počinioce zločina protiv vlastite djece i unuka, ne samo svijeta prirode.

5. PRAVEDNA ZELENA TRANZICIJA

Pravedna tranzicija se ne događa sama od sebe, pa tako gubitak radnih mjesta nije automatski posljedica implementacije klimatskih politika, već posljedica nedostatka adekvatnog planiranja, socijalnih i ekonomskih politika i ulaganja. Ugalj je bio jedan od glavnih pokretača evropskog ekonomskog razvoja nakon drugog svjetskog rata. Međutim, međunarodne obaveze, kako bi se globalno zagrijavanje zadržalo do kraja vijeka znatno ispod porasta prosječne temperature od dva celziusova stepena. Pariski sporazum o klimatskim promjenama, srednjoročni i dugoročni klimatski ciljevi EU, cilj održivog razvoja Ujedinjenih nacija, obaveza G7 da dekarbonizuje globalnu ekonomiju tokom ovog vijeka, kao i predanost EU da svoju ekonomiju učini cirkularnom, nedvosmisleno upućuju na dekarbonizaciju EU. Ciljevi su već jasni, a promjene neizbježne. Ekonomski model daljeg korišćenja uglja u energetske svrhe osporava nauka o klimi, koja zahtijeva ambicioznije klimatske politike i akcije, da bi se sačuvalo budućnost čovječanstva i biološku raznovrsnost, kako je predviđeno pariškim sporazumom o klimatskim promjenama. S jedne strane, za postizanje ovog cilja, pariški sporazum predviđa smanjenje emisija sa efektom staklene bašte, što znači postepeno ukidanje upotrebe fosilnih goriva, sa ciljem da energetika bude resursno i energetski efikasna, istovremeno povećavajući primjenu obnovljivih izvora energije. Ukidanje korišćenja uglja, i u konačnom svih fosilnih goriva, je neosporno ogroman izazov, jer u tom slučaju sektor energetike mora pretrpjeti značajne promjene, a zaposleni u njemu se prilagođavati novonastalim okolnostima, koje, između ostalog, stvaraju strah od gubitka poslova.

¹⁰⁰ Šta predstavlja Evropski zeleni plan i koje su posljedice i mogućnosti za Bosnu i Hercegovinu, Zapadni Balkan? Evropski zeleni plan je odgovor EU na klimatske promjene. To je nova evropska strategija razvoja, kojoj je cilj transformisati EU u pravedno društvo sa modernom, efikasnom i konkurentnom ekonomijom sa nultom neto emisijom stakleničkih plinova do 2050. godine kroz ulaganja u istraživanje i inovacije te zaštitu prirode. Zelena tranzicija ima plan da se stanovništvo stavi kao prioritet svih prioriteta. To bi bila socijalno pravedna tranzicija, koja nebi nikoga zapostavila, ni jednu regiju niti pojedinca.

Zato, dobro isplanirana pravedna tranzicija treba da spriječi strahove i protivljenje potencijalnim socijalnim uticajima klimatske akcije i naprotiv da pruži budućnost koja, bez obzira na izazove, nudi sigurnost i mogućnosti. Borba protiv klimatske krize je globalni izazov koji može prouzročiti veliki balast pojedinim regionima ili čak zemljama. Ako se njima pravilno upravlja, klimatske akcije mogu biti program promjena i socijalne pravde, iako prelazak na zelenu ekonomiju može da dovede do znatnih poremećaja u energetici. Ipak, ovaj prelazak neizbježan je za zdravu životnu sredinu, ali i da bi se izbjegle opasnosti od klimatskih promjena.(Diana Milev Čavor).

ZAKLJUČAK

Prihvatanje boljih uslova na Zapadnom Balkanu, kada je u pitanju Zelena Tranzicija, postaće u budućnosti važan faktor za obezbeđivanje primjenljive podrške. Evropska unija zabrinuta je zbog ulaska Kine na svoju teritoriju kroz mala balkanska vrata, smatra se da neće imati mnogo izbora nego da uloži dodatne napore, a i sredstva za obezbeđivanje uticaja koji joj je potreban. Međutim, naučnotehnoški trend, koji sve metale pretvara u zlato, neodrživo u održivo, linerano u cirkularno, u rukama je privrede. Istorija pokazuje da tamo gde je jedna industrija doživljavala svoj kraj, rađala se druga bolja sa istim ili još važnijim potrebama. Kao i u svakoj tranziciji, i u "zelenoj tranziciji" postoji potencijal za ekonomski rast, ali i za stvaranje pravednijeg društva. Samo društvo solidarno i odgovorno prema ljudima ima kapacitet da istinski bude odgovorno prema životnoj sredini i prirodnim resursima.

Pravedna tranzicija na dekarbonizovanu ekonomiju može kombinovati ambiciozne klimatske politike sa brigom za radna mjesta, zdravlje i poslovne mogućnosti, ako se planira na način da pruži zaštitu onima kojima je potrebna, pomažući im u razvoju novih vještina i diverzifikaciji ekonomije, pružajući priliku za modernizaciju industrije i pripremu radne snage za zelena radna mjesta u budućnosti, kao i za poboljšanje životnih uslova u regionu sa ugljem. U pravednoj tranziciji je ključan socijalni dijalog, sa naglaskom na otvaranju radnih mjesta u zelenim sektorima i nastajanju, ali i ozelenjavanju postojećih radnih mjesta u sektorima uglja, omogućavanju radnicima pristup obrazovanju i osposobljavanju, kako bi bili u toku sa potrebnim vještinama za poslove u dekarbonizovanoj ekonomiji, pružanju socijalne sigurnosti putem aktivnih politika tržišta rada i socijalne zaštite, kao i velikim finansijskim ulaganjima, kako bi se stvorila osnova za uspostavljanje novih industrija i transformacija postojećih. Ako se tranzicija započne na vrijeme, kako bi se spriječili katastrofalni efekti klimatskih promjena, regionu sa ugljem će doživjeti radikalne promjene. Ove promjene ne moraju biti bolne, pravedna tranzicija je ona tokom koje se stvaraju kvalitetna radna mjesta, koja će zamijeniti postojeća, gdje su svi akteri uključeni kako bi bili sigurni da niko nije ostao zanemaren, gdje se životna sredina rekultiviše, što je više moguće, gdje se njeguje lokalna kultura i tamo gdje je zadovoljena socijalna pravda.

Iz svega se može zaključiti da građani žele promjenu, odnosno, prelazak na Zelenu tranziciju, kako to sve zavisi od državnih i lokalnih politika sa sadašnji finansijski, ekonomskih modela, na model ekonomije koja je u skladu sa ciljevima zelene tranzicije, ali trenutno nemaju političku opciju koja je sa tom promjenom realno viđena u skorijoj budućnosti. Vlast, po svemu sudeći, nema mogućnost da nešto promjeni u svojim odlukama, što bi dalo naslutiti određeni pomak u vrednovanju zaštite životne sredine.

LITERATURA

1. perspectives-09-2022-14-09-2022-high.pdf. preuzeto 18.02.2025.godine
2. <https://lidermedia.hr/zeleno-i-digitalno/zeleno-tranzicija-buducnost-je-zelena-poslovi-jos-nisu-154184>. Preuzeto 11.03.2025.
3. https://www.eca.europa.eu/ECAPublications/SR-2024-14/SR-2024-14_HR.pdf. Preuzeto.11.03.2025.
4. <https://www.dnevno.hr/vijesti/svijet/kresimir-misak-klimatski-mehanizmi-i-fantomsko-zatopljenje-139589/>
5. Mijanović K, Okolinska etika za inženjere i menadžere . Sarajevo 2010.
6. Nešković, S, Ekološki menadžment, Beograd: Visoka škola PEP,2010 .
7. Jusufranić, I., Biočanin, R.,Otpad i održivi razvoj . IUT Travnik 2012.
8. Tešić, M., 2013, Zatvorenim materijalnim tokovima do smanjenih emisija u proizvodnji na primjeru „LIVNICE TEŠIĆ“ „Magistarski rad

